

Zoran Simjanović

(1946–2021)

Slovo kralja (in rokerja)
jugoslovanske filmske glasbe

IVANA NOVAK

Pod vplivom novovalovskih gibanj širom Evrope so mladi režiserji 'praške šole' v 70. letih oblikovali novi jugoslovanski film. A poleg zvonečih imen avtorjev, kot so bili Marković, Karanović, Zafranović, Paskaljević, Grlić in Kusturica, se pod kanon modernega jugoslovanskega filma podpisuje še en ključen filmski avtor: skladatelj, čigar ime je morda manj zvoneče, vendar je njegov prispevek tako izjemen, da bi bilo treba tudi njega šteti med enega izmed ključnih avtorjev jugoslovanske popularne, ne le filmske kulture.

Zoran Simjanović se je podpisal pod glasbo več kot 60 celovečernih filmov, 100 animiranih in kratkometražnih del, 100 gledaliških predstav in 500 oglasnih jinglov. *Radio i TV trezor Zorana Simjanovića* šteje zbirko 13 kompilacijskih plošč. Originalnost, hiperproduktivnost, najvišja raven mojstrstva v vseh glasbenih žanrih, od klasike do elektronike, eksperimentalni spirit, drzne aranžmajske odločitve, nezmotljiv čut za ustvarjanje spevnih melodij, igrivost – zaradi posrečene kombinacije izjemnih skladateljskih kvalitete so ga imenovali 'jugoslovanski Morricone', četudi je avtor bolj kot Morriconeja občudoval Nina Roto.

Simjanović je bil v izhodišču roker. Jugoslovanski novi film je zahteval glasbenika, ki se ni bal stopiti v neznanu, on pa je tuje teritorije osvajal že na začetku glasbene poti. V 60. letih, ko je bil rock v Jugoslaviji popoln kulturni tujek, je ustvarjal zvok prvih beograjskih rokovskih bendov Elipse in Siluete. Čeprav se je rokovski sceni ob vstopu v film odpovedal, se je ta drža ohranila v njegovih filmskih aranžmajih: v samozavestni ritmični sekciji, električnih kitarah in razposajenih elektronskih vložkih, končno pa tudi v strukturi glasbe, v energičnih, eklektičnih aranžmajih.

Zoran Simjanović

Moč Simjanovićevega ustvarjanja je bila v tem, da je konvencije povezoval z modernimi trendi in glasbenimi novostmi. Tako bi ga lahko hkrati videli kot klasičnega filmskega skladatelja in kot gonilno silo rabe elektronske glasbe v filmu, gledališču, na radiu in televiziji (celo v avizu 'uradnega' televizijskega dnevnika RTV Beograd, kasneje RTS). Njegov podpis je vselej pomenil določeno prelomnico, modernizacijo neke tradicije. Drzno je bilo njegovo poseganje v formo klasične filmske glasbe: linije, običajno pridržane za strogo določena klasična glasbila, denimo godala, je zaupal sintesajzerju. Glavni dokaz njegove genialnosti je, da je ob 'združevanju nezdržljivega' ostal popolnoma glasbeno kredibilen, to pa najbrž zato, ker kljub 'rokenrol' pristopu nikdar ni zašel daleč od konvencij, predvsem ne od primata melodije.

Pa ne le kakršnekoli melodije, temveč izrazito spevne, v isti sapi melanholične, igrive, sentimentalne, nostalgične, naivne, celo šlagerske melodije – v delikatnem, toplem, romantičnem aranžmaju. Ta je imel pogosto moderen *spin* in duhoviti part, s katerim je dal vedeti, da se ne jemlje smrtno resno. Poslušajte dva najlepša primera filmske glasbe v svetovnem merilu, prvo napisano za TV-serijo **Na vrat na nos** (Grlom u jagode, 1975, Srđan Karanović) in drugo za film **Posebna vzgoja** (Specialno vaspitanje, 1977, Goran Marković). Gre tudi za primera skladateljeve stroge ekonomičnosti kompozicije, saj njuna milozvočnost odraža proces temeljite redukcije balasta. Glasba je okrnjena na bistveno: melodijo z redkimi, zgolj relevantnimi dekoracijami; nekomplificirano ritmično sekcijo; elaboriran, a minimalističen kontrapunkt, zvest načelu praktičnosti.

Intervjuji z Zoranom Simjanovićem (na YouTubeu) so sijajno razvedrilo in šola, saj je bil očitno iskriša, angažirana,

razgledana osebnost z izbrušenimi političnimi stališči, posebej kritičen do porazne skrbi državnih institucij za materialno glasbeno zgodovino. Proti purizmu, z odločnim stališčem o politiki kompozicije, v njegovih besedah: »Glasba je tisto, kar si lahko zažvižgaš.«¹ In: »Glasba mora biti za narod.« Zagovarjal je popularno glasbo nasproti 'resni'; v atonalni glasbi je videl nevarnost hermetizma, elitizma. Tudi njegovo združevanje različnih glasbenih ideologij odraža kozmopolitstvo kot rdečo nit njegovega ustvarjanja. V zgodnjih delih zveni tudi kot idilični *soundtrack* Jugoslavije kot multikulturne tvorbe.

Zdi se, da je Simjanović h kompoziciji že pristopil z namenom, da glasbe nikdar ne bi pozabili, kot da bi vnaprej komponiral ponarodeli kanon, ki se je zdel domačen že takrat, ko je bil slišan prvič. Že špica serije *Na vrat na nos* (njegovo prvo TV-delo), je dobila svoje življenje zunaj kinematografov in postala obče mesto v jugoslovanski popularni kulturi. Nobena melodija razen te (ponovil jo je le v filmskem nadaljevanju **Jagode v grlu** (Jagode u grlu, 1985, Srđan Karanović) se ni v njegovem opusu ponovila niti enkrat. Od tod izhaja naslov kompilacije *Jedna tema, jedan film*, ki povzema avtorjevo rigorozno ustvarjalno etiko. V prepričanju, da je recikliranje zaradi ključnega prispevka glasbe k filmu sporna praksa, je vsakemu filmu dodelil edinstveni motiv, samosvojo zvočno identiteto. Današnja filmska glasba se krepko oddaljuje od formule »jedna tema, jedan film« ... Prepogosto gre za megle-no atmosfero brez lastne 'osebnosti' in brez srčnega utripa.

Z režiserji je sodeloval že od začetka nastajanja filmov. To, da je glasba nastopila tako rekoč istočasno z režijsko zasnovo, pomeni, da je bila gonilo filmske kreacije, neločljiv element filma, nikakor ne le drugorazredna 'oprema'. Zato ni nenavadno, da je Simjanović užival dolgo, srečno zvezo z določenimi avtorji. Najsrečnejša 'zakona' sta bila nedvomno tista s Srđanom Karanovićem in Goranom Markovićem, ki je po skladateljevi smrti dejal, da ne ve, kako bo ustvarjal filme brez njegove glasbe.

Ko je Goranu Bregoviću priznal, da mu lastne melodije včasih zvenijo tako, kot da so bile že napisane, je Brega dejal: »Bolje da sliši na nešto, nego ni na što.« A pomembnejše je, da v njegovem primeru velja predvsem nasprotno. Ko njegovo delo poslušamo po 40 letih, slišimo nekaj svežega. »Samo čas je kriterij vrednosti umetniškega dela,« je govoril

v intervjujih, razkrivajoč strogost do lastnega ustvarjanja. In glej, glasba za Markovičev kulturni film **Državni razred** (Nacionalna klasa, 1979), za katero se je bal, da bo zaradi navezanosti na aktualne glasbene trende hitro zastarala, je na posled prerasla v enega najboljših jugoslovanskih *soundtrackov* s številnimi uspešnicami v širokem naboru od popa do diska in balad. Na njem tako recimo najdemo enega najbolj energičnih disko hitov svojega časa »Floyd« in melanholično balado »Zašto« v izvedbi Oliverja Dragojevića.

Tu našeta dela so ponarodela do stopnje, ko se zdi, da niso nikoli imela avtorja. To, da se v zvezi z zimzelenimi skladbami pozablja ime Zorana Simjanovića, je sam opisal kot »enega največjih komplimentov«. Morda je največji avtorjev uspeh naposled res v tem, da ga preseže veličina njegovega dela, ki si ga v celoti prisvoji 'narod' – z drugimi besedami, lahko le upamo, da bi bilo čim več umetnosti, narejene za 'narod', tako svetovljanske, svobodomiselnne, rokerske, kot je bila Simjanovićeve.

Izbor najboljših filmskih glasb:

- **Na vrat na nos** (Grlom u jagode, 1975, Srđan Karanović)
- **Posebna vzgoja** (Specialno vaspitanje, 1977, Goran Marković)
- **Boško Buha** (1978, Branko Bauer)
- **Nacionalna klasa** (1979, Goran Marković)
- **Petrijiin venec** (Petrijiin venac, 1980, Srđan Karanović)
- **Dve polovici srca** (Dvije polovine srca, 1982, Vefik Hadžismajlović)
- **Maratonci tečejo častni krog** (Maratonci trče počasni krug, 1982, Slobodan Šijan)
- **Neka druga žena** (1982, Miomir Stamenković)
- **Balkan ekspres** (1983, Branko Baletić)
- **Skrivnost samostanskega žganja** (Tajna manastirske rakijske, 1988, Slobodan Šijan)
- **Pot na jug** (Put na jug, 1988, Juan Bautista Stagnaro)
- **Sod smodnika** (Bure baruta, 1998, Goran Paskaljević)

1 Intervjuji, iz katerih črpamo citate, se nahajajo na YouTubeu, npr. »Zoran Simjanović – Iskreno sa Aleksandrom Simić«; »Zoran Simjanović – Svaka Morriconoeva kompozicija miriši na njega, a je drugačija«; »Zoran Simjanović kompozitor – Tajna zvuka TV Metropolis«.